

Forord

Den i 1970'erne genopvakte feminisme viste hurtigt sit potentiale for at åbne nye forskningsemner og udvikle nye teorier inden for flere fag og i særdeleshed litteraturvidenskab. Påvisningen af, at de faglige synsvinkler ikke havde nogen kønsdimension, og at kvindernes litteratur ikke var blevet ordentlig undersøgt, resulterede i løbet af få år i et stort antal udgivelser og synlige ændringer i fagets stofområder og selvforståelse.

Denne succes skabte grobund for ekspansion til nye forskningsområder, men efterhånden som feminismens tværfaglige synsfelt skulle gøres anvendeligt inden for mange forskellige fagdiscipliner, blev skrøbeligheden i dens teoretiske grundlag tydelig. Feminisme er kvindernes opgør med patriarkatet, men 'en kvinde' er noget meget forskelligt inden for de forskellige fag. Samtidig ændredes humanioras teoretiske klima i poststrukturalistisk retning, hvilket yderligere undergravede de forestillinger om en personlig og politisk kvindeidentitet, som feminismen hidtil ret ureflekteret havde bygget på.

De filosofiske problemer, som denne udvikling rejste, har 1990'ernes feminisme været stærkt optaget at diskutere, og det har svækket det fagorienterede arbejde. Inden for litteraturvidenskaben er interessen for at anvende en feministisk synsvinkel og læse kvinders litteratur aftaget. Man kan spore en vis afventende holdning til, at afklaringen af nøglebegrebernes status tilendebringes.

For at fremme denne refleksionsproces har Institut for Litteraturvidenskab ved Københavns Universitet afholdt to seminarer om problemer inden for området feminisme og litteratur, det første i efteråret 1996 med temaet »Gender, Writing, and Women as Authors« og det andet i foråret 1997 med temaet »Gender and Genre«. Begge seminarer havde som hovedtalere fremtrædende feministiske litteraturforskere, fra USA Margaret Homans, Sandra M. Gilbert og Karin Sanders og fra Norge Jorunn Hareide og Anne Birgitte Rønning; fra Institut for Litteraturvidenskab deltog Tania Ørum og Lise Busk-Jensen. Fem af artiklerne i dette temanummer af *K&K* er bearbejdede udgaver af foredragene fra de to seminarer, de øvrige fem artikler er skrevet til nummeret.

I den indledende artikel, »Veje og vildveje i feministisk litteraturvidenskab« opridser *Lise Busk-Jensen* udviklingen fra 1970'erne til i dag. Hovedvægten ligger på de amerikanske diskussioner, fordi de i hele perioden har været teoretisk førende og også i høj grad vejledende for de danske diskussio-

ner. De tre spor i kritikken af den tidlige feminismes kvindebegreb, racesynsvinklen, poststrukturalismen og den biologikritiske kønssynsvinkel, kortlægges, og de udveje og omveje, de har banet for feministisk litteraturteori, drøftes. Artiklen afsluttes med nogle overvejelser over, hvad de mange teoretiske sporskifter har betydet for et konkret projekt som *Nordisk kvindelitteraturhistorie*, hvis sidste bind udkom i 1998, men som havde været undervejs i næsten hele den omhandlede periode.

Disse afsluttende overvejelse tager udgangspunkt i *Johan Fjord Jensens* artikel »Erindringer i utide. En art anmeldelse af *Nordisk kvindelitteraturhistorie*«, som er nummeret sidste. Fjord Jensen var en af hovedpersonerne i 1970-ernes store litteraturhistoriografiske projekt, *Dansk Litteraturhistorie*, der lige som kvindelitteraturhistorien udkom på et tidspunkt, hvor det faglige grundlag havde forrykket sig mærkbart i forhold til udgangspunktet, også her med postmodernismen som omdrejningspunkt. Fjord Jensen diskuterer, hvad den postmoderne vending betød for de to store litteraturhistorieprojekter, og hvilke indholdsmæssige omkostninger kvindelitteraturhistoriens større succes i offentligheden har haft.

Margaret Homans viser i sin artikel »Race, køn og kvindelige forfattere i USA«, hvorfor feminismens kvindebegreb så hurtigt kom under voldsom kritik i USA. I europæisk og dansk feminisme har vi ikke været fuldt opmærksomme på, i hvor høj grad racespørgsmålet sætter dagsordenen for det politiske og akademiske arbejde på de amerikanske universiteters humanistiske fakulteter, og at det har fået andre dimensioner end i borgerretsbevægelsens dage. De etniske minoriteter føler sig kulturelt usynlige, og feminismen er fra begyndelsen blevet anklaget for ikke at inkludere kvinder herfra, en anklage der undergravede enhver universalistisk forestilling om 'kvinden' længe før poststrukturalismens indtog. Homans tilslutter sig det nye kvindebegreb, som Susan Stanford Friedman har foreslået, hvor kvindelig identitet forstås som en geografisk positionalitet, et diskursivt skæringspunkt mellem køn, race og historisk situation. Med den danskafrikansk-amerikanske Nella Larsens roman *Quicksand* fra 1928 som eksempel viser Homans, hvordan analysen af en sådan tekst ændrer sig med dette nye positionelle kvindeidentitetsbegreb.

Sandra M. Gilbert er en af de prominente feminister, der fortsat udvikler kvindelitteraturforskningen. I artiklen »I min slutning er min begyndelse«: Skabelsen af oprindelse og elegi hos Whitman og Dickinson« diskuterer hun sammenhængen mellem køn og genre hos de to samtidige og hver på deres måde stærkt innovative amerikanske lyrikere, Walt Whitman og Emily Dickinson. Det påvises, hvordan forholdet til de poetiske fædre i britisk litteratur giver sig modsatrettede udslag hos den mandlige og den kvindelige digter. Gilbert, der som en af de største kendere af engelsksproget kvindelitteratur

sammen med Susan Gubar har redigeret *The Norton Anthology of Literature by Women*, har bemærket, at kvindelige digtere indtil vort århundrede altid skrev omkring en narrativ kerne og lejlighedsbestemt poesi. Kvinderne undgik at benytte en række højlitterære klassiske genrer som versromanen, den boglange satire, den romantiske ode og den pastorale elegi, hvoraf især den sidste kan betragtes som et adgangstegn til den litterære tradition og kanon. Trods angst for de dominerende litterære forfædre identificerede Whitman sig med traditionen og skrev i ceremonielle versformer som elegien, medens Dickinsons egenartede strofer er udtryk for distance til de kendte genrer. Med en psykoanalytisk synsvinkel viser Gilbert, at man yderligere kan tolke de to digteres forhold til genresystemet som udtryk for den mandlige forfatters trang til at skrive den fjerne far og hans mandlige potens og autoritet frem, hvorimod den kvindelige forfatter snarere understreger det flydende og ubestemte i sin kvindelighed.

Idé Hejlskov Larsens artikel »Mytisk struktur og poetisk form i Walt Whitmans og Emily Dickinsons lyrik« handler om de samme to forfatterskaber, men synsvinklen er her deres forskellige forvaltning af det, som i amerikanske studier kaldes den amerikanske myte. Hejlskov Larsen viser gennem detaljerede analyser af udvalgte digte, hvordan Whitmans lyriske jeg nærmest personificerer mytens adamiske subjekt, hvorimod Dickinson må skrive sig kritisk op imod myten, fordi den bygger på voldelig udgrænsning af etniske minoriteter, kvinder og seksualitet.

Jorunn Hareides artikel »En kvinnelig forfatters kall. Camilla Colletts synspunkter på kvinners forfatterrolle« handler også om en forfatter fra 1800-tallet, men nu en norsk som desuden især var essayist. Camilla Colletts ene roman, *Amtmandens Døttre* fra 1854-55, har været genstand for stor interesse i nordisk feministisk forskning, men det betydelige essayistiske forfatterskab, som Collett først påbegyndte under sine vandreår i de europæiske storbyer fra 1860'erne, har været mere upåagtet. Hareide redegør for, hvordan Collett grundlagde sin feministiske litteraturkritik på princippet om, at den kvindelige forfatter må beskrive virkeligheden fra sit eget synspunkt, usminket som hun selv har erfaret den. Flere år før Brandes blev berømt for sit dictum om, at 'litteraturen skal sætte problemer under debat', praktiserede Collett en feministisk litteratur- og kulturkritik fra netop det synspunkt. Hun mente også som Brandes, at man må kende en forfatters liv for helt at forstå hans eller hendes digterværker. Trods dette princip om det personlige udgangspunkt for forfatterskab, var hun modstander af selvbiografier og særlig kvinders, hvilket sætter sit præg på hendes egen selvbiografi *I de lange Nætter*. I artiklens sidste del diskuterer Hareide de strategier, 1800-tallets kvindelige forfattere og herunder

Collett brugte for at skaffe sig tekstlig autoritet, og hun vurderer Colletts holdninger i lyset af moderne feminisme.

Lilian Munk Rösing analyserer i »Eurydikes blik« et af Rilkes berømte Orfeusdigte, ikke en af sonetterne, men det tidligere »Orpheus. Eurydike. Hermes«, og Blanchots og de Mans lige så berømte læsninger af digtet for at vise, hvordan kønsdualismen er det grundlæggende mønster under andre betydende dualismer som form og materiale, digter og værk. »Arkedualismen« kalder Munk Rösing kønsmodsætningen, som hun med et langt blik udover vestlig filosofi og inspireret af Irigaray, Levinas og psykoanalysen foreslår, at vi sætter i bevægelse, så den ikke får lov til at stivne i dikotomi.

Ligesom Sandra Gilbert anlægger *Tania Ørum* i sin artikel »Virginia Woolfs *The Waves*: Romanen som skuespil og digt« et genreperspektiv på et kvindeligt forfatterskab, her Virginia Woolfs, og udgangspunktet er igen, at den kvindelige forfatter må omforme de kendte genrer for at kunne finde sig til rette med dem. Ørum fører dog i modsætning til Gilbert i mindre grad genreesperimenterne tilbage til Woolfs køn, men viser i stedet, hvordan hendes arbejde med romangenren, der kulminerede med *The Waves*, i lige så høj grad udsprang af den modernistiske poetik, hun var en fremtrædende repræsentant for. Ørums nærlæsning af *The Waves* demonstrerer, at Woolf ønskede at inkludere både lyriske og dramatiske træk i sin roman for at opløse genrens grænser. At fange det sanse- og betydningsmættede øjeblik i hele dets ufattelige kompleksitet var i sidste instans hensigten, og spørgsmålet er, om den kan tilskrives kønnet eller modernismen. En sammenligning med Pound viser i øvrigt, at kønsopløsning og genreopløsning var konstitutive træk ved den modernisme, der lykkedes.

The Waves er også emnet for *Ida Klitgårds* artikel »På afgrundens rand vokser en blomst. Det små og det store i Virginia Woolfs *The Waves*«, men synsvinklen er her uden kønsdimensioner. Klitgård læser en kort passage fra romanen i lyset af Burkes og Kants æstetiske teorier om det sublime og Thomas Weiskels analyser af det romantisk sublime for at vise, at ikke kun overvældende storhed, som Burke ofte antog, men også de mindste passager, det enkelte billede, kan give læseren en sublim oplevelse af rent sproglig karakter.

Karin Sanders giver i sin artikel »Fanget mellem ord og billede. Betragtninger over ekfraseteorier og køn« en oversigt over den levende amerikanske diskussion om litteraturens brug af billedbeskrivelse, den såkaldte ekfrase. Ekfrasen er udtryk for en sammensmeltning af litteratur og billedkunst og for forestillingen om det fraværendes nærvær, den har med subjekt-objekt-forholdet at gøre og åbner i det hele taget diskussionen om litterær repræsentativitet. I artiklens anden del tilføjes kønsdimensionen, idet den aktive mandlige tekst både drømmer om som en anden Pygmalion at vække det passive kvindelige

billede til live og frygter, at billedet er en Medusa, som med sit blik vil forstene teksten; begge de to syn på ekfrasen fremanalyseres i to af Goethes romerske elegier. Artiklen afsluttes med en analyse af ekfrasiske momenter i Chr. Winthers »Skriftestolen«.

Nummeret afrundes med tre anmeldelser af nyere udgivelser fra forskningsfeltet feminisme og litteraturvidenskab.

Endelig bør det nævnes, at tidsskriftets redaktion er blevet udvidet med Gitte Duemose Hansen og Per Krogh Hansen, begge fra Syddansk Universitet. Gitte Duemose Hansen er ph.d. og ansat som adjunkt i litteraturvidenskab i Odense og Per Krogh Hansen, også ph.d., er ansat som adjunkt ved den nyoprettede danskuddannelse i Kolding.

Red.